

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 3. 11. 1993

◆ lecture, Czech, origin: 3. 11. 1993

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1993]

3. 11. 1993

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

V tradici evropské, zejména pod vlivem Aristotelovým, ale ne jenom, to začíná už před ním, se pravda považuje za záležitost myšlení nebo za záležitost soudu. U Aristotela je to *logos*. Místo pravdy je ve výpovědi, v soudu. To je řecká tradice, která chápe pravdu jako něco, co je odvozeno od toho, co jest. To najdete už u před Sokratiků v náznacích, zejména u Platóna, a je to takové *locus communis* vlastně. Najdete to třeba u Parmenida. Je to něco, co je společné všem těm filozofům.

První definice: pravda je, když o jsoucím říkáte, že jest, a o nejsoucím, že není. To je ještě hlubší nebo podstatnější předpoklad než ta *adaequační* teorie; sama *adaequační* teorie je vlastně jenom explikací této myšlenky.

Námítka, a zase tradiční, ale v tomhle pojetí poměrně nová, námitka proti tomuto pojetí je: jestliže mám tady něco, co je, a teď tady mám výpověď, která vypovídá o tom, co je, jak já můžu posoudit, jestli o jsoucím vypovídám, že jest, správně? Jak to můžu zjistit? Jedině když vím nějakým způsobem, že toto je jsoucí. Ale odkud já to vím? To nevyplývá z toho, že to jest. Čili když řeknu, že pravda nebo pravdivé tvrzení je takové, které o jsoucím říká, že jest, tak tady musím mít ještě další výrok, že toto je jsoucí. Já přece nemůžu vylézt ze své kůže a nahlédnout, jak jsoucí jest, abych pak o tom mohl vypovídat už ze své kůže. Jak já vím, že to je jsoucí, abych posoudil, že ten, kdo vypovídá o jsoucím, že jest, říká pravdu? Co jestli je to nejsoucí a on o tom vypovídá? Jak já to vím, že to je jsoucí?

Čili buď je to výměr k ničemu, prostě jenom vymyšleno a nedá se to aplikovat prakticky, poněvadž vždycky potřebuju někoho, kdo mi zaručí, že toto je jsoucí. A to nemůže zaručit to jsoucí samo. To jenom jest. Ale že to je jsoucí, z toho nevyplývá. Kdyby to vyplývalo, tak se nemusím vůbec o to jsoucí starat, to mám tady. Nemusím pak posuzovat; kdyby to vyplývalo, tak už tím, že řeknu, že to je jsoucí, tak je to opravdu jsoucí a je irelevantní se tázat, jestli je to pravdivé nebo nepravdivé tvrzení.

Takže to má tuhle závadu. Potom ta druhá závada spočívá v tom, že se upřesňuje platnost soudu tím, že se poukazuje k takzvané podobnosti nebo stejnosti, přistejnění. *Adaequatio* je přistejnění. *Aequus* – stejný, nikoliv *equus* – ten kůň, ale *aequus* – stejný. *Adaequatio* je přistejnění.

A teď problém zůstává stejný. Jak se může přistejnit tohleto k tomuhle? Abych mohl posoudit, jestli je tu stejnost, a tedy přistejnění, tak musím mít nějaký přístup k tomuhle. K čemu se má to myšlení nebo ten výrok přistejnit? S čím se má shodovat? Já tedy potřebuju nějaké hledisko takřka boží, abych to oboje měl před sebou a teď to srovnal. Jenomže já nikdy nemůžu v této pozici být, abych to, o čem mluvím, měl prostě jako jsoucí. Vždycky to mám v prostřednictví nějakého výroku. Takže ta shoda může být nakonec jenom mezi dvěma soudy nebo dvěma výroky, dvojím myšlenkovým aktem. Nikdy to nemůže být shoda mezi věcí a myšlenkovým aktem.

Z toho je určitá zdánlivá cesta ven, že se tam rozliší intencionální předmět. To je zase podle Husserla; není uvnitř intencionálního aktu, nýbrž naopak – to byla ta chyba – je tady někde v nějaké té sféře intencionálních objektů, které já konstruuju. To není věčná říše idejí, nýbrž já konstruuju intencionální objekty, ale jakmile jsou jednou konstruované, tak jsou to, čím jsou, a už se na nich nemůže nic měnit. Můžu je jenom vyměnit za jiné. To je ta zvláštnost celé věci, že říct, že to je subjektivní, nelze. Subjektivní je ten myšlenkový akt. Ale jakmile jednou přesně myslím, to jest nějakým způsobem vymezím myšlenkově a pak třeba nějakými výroky, nějakými soudy, vymezím ten trojúhelník, tak ten trojúhelník je prostě nesubjektivní. Není subjektivní záležitost trojúhelník, byť nikde nebyl, ani v čase, ani v prostoru. Subjektivní je, co já si o tom myslím, ale jakmile někdo myslí

trojúhelník, tak prostě veškerá subjektivita je vždycky redukována, je omezena a nesmí mít vliv na to, jak myslí ten trojúhelník. To, co míní, to míněné, není subjektivní.

A samozřejmě pak mohu srovnávat to intencionálně míněné a to reálně míněné. Pochopitelně ale zase problém je ten, že to, co míním reálně, mohu mínit reálně pouze pomocí intencionálního předmětu. Čili já se mohu vztáhnout k této skutečnosti reálně pouze přes ten intencionální předmět. Eventuálně bez toho intencionálního předmětu to rovnou mám tu ještě předpojmově, ale pak nepřesně. A tam je to podrobeno všem možným vlivům a vlastně je to *mýthos*, který se šíří nákazou, nikoliv přesvědčováním.

V rámci mýtu není možné přesvědčování, také v rámci mýtu není možná polemika, není možná kritika. Tam je možné jedině, že si přívrženci jednoho mýtu vyřídí své účty pomocí zbraní s přívrženci jiného mýtu, ale ty mýty samy se prostě nesetkají. Ty se přes sebe přelévají jako olej přes vodu a zůstávají samostatnými. Jeden mýtus s druhým mýtem nenajde společnou půdu. Jedině tam existuje nákaza.

Čili dialog v pravém slova smyslu je možný pouze tam, kde byla vynalezena pojmovost, kde byly vynalezeny pojmy. Dialog je odvozeno od *dia logos*. *Dia* je skrz, ano, může být i skrz, ale je to taky mezi. Čili *logos*, který je mezi. Mezi dvěma. Toto rozpoznali už staří Řekové, protože to je něco, co už vytváří jakési předpoklady pro to pojetí pozdější, které je ovlivněno tou druhou, hebrejskou tradicí.

Dialog neboli rozhovor, skutečný rozhovor, má jednu obrovskou výhodu nebo je schopen vytvořit cosi mimořádného. Mimochodem to nemá s dvěma co dělat. Dialog je to mezi, *dia* je mezi, čili může být dvacet lidí a jde o dialog. To nejsou jenom dvě strany. Prostě v dialogu se sejde několik lidí a každý má nějaký názor, nějaké argumenty a každý to přednese. A teď se stane cosi zázračného, že ani jeden z nich nemá pravdu a výsledkem toho rozhovoru může být – zaručeno to není – může být, že najednou se všem rozjasní a ukáže se jim pravda. A to pravda, kterou nikdo předtím neměl. Nikdo z nich neměl.

Toto rozpoznali už staří, a proto dialog měl mimořádnou vážnost v té době. Traktáty tuto možnost nahrazují diskusí, polemikou s jinými autory, ale to není to, co bychom nazvali v pravém slova smyslu dialogem. Dialog potřebuje, aby byli lidé spolu a každý říkal něco a zároveň poslouchal ty druhé. To taky vlastně nikdo nedělá. Vy nemusíte toho druhého poslouchat, vy ho tam jenom reprezentujete a samozřejmě se zlým úmyslem. To záleží na vychování učitelském, filozofickém, jestli mu strkáte do bot něco, co tam nikdy neměl, abyste to pak vytahovali slavnostně, anebo jestli ho berete vážně. Prostě tam to není jasné, ale když je přítomen, tak ho musíte brát vážně. Jinak prostě nejste zralí pro dialog, nejste zralí pro rozhovor.

Čili rozhovor je cosi velice důležitého pro filozofii. A to ještě v jednom dalším smyslu. Totiž, že tato připravenost nechat se oslovit pravdou, kterou třeba nemá nikdo z těch, kdo se rozhovoru účastní. Tato připravenost se nechat oslovit něčím, co není k dispozici, co není v moci nikoho z účastníků. Tato připravenost je cosi, co má v té evropské tradici potom velkou váhu a je to vykládáno jiným způsobem, než to vykládali sami Řekové. Sami Řekové tuto připravenost chápali jako připravenost uvidět, jak věci jsou. Uvidět soucí. A teď k tomu patřilo samozřejmě – to by na první pohled asi v našich podmínkách bylo málo, protože uvidět soucí, to znamená uvidět, že někdo krade, někdo lže, že ta politika stojí za pendrek, že já nevím co všechno. A co? Nic z toho.

Čili tam ještě potřebuje být druhá věc, že ti filozofové rozlišovali mezi tím, co jest to efemérní, to nedůležité, to okrajové, povrchní, a potom to podstatné. A to podstatné, to bytostné, to co skutkuje – kdežto tam to se jenom zdá, že je. Tady víte, jak je ten rozdíl mezi zdáním a věděním. Tohleto je naprosto nezbytné k tomu, aby to vydrželo vůbec tahle teorie, to očekávání. A potom to, co se

vskutku očekává, co se má ukázat, jsou u Platóna třeba ty ideje. A to znamená, není to celá věda, celé filozofie tehdy jakožto totéž co věda, celé vědění a tak dále, vlastně není založeno na zdání, na mínění, na doxa, nýbrž na skutečném nahlédnutí, na skutečném poznání.

A to poznání Platón ovšem funduje spíš na vzpomínání, u Platóna anamnesis, na anamnezi. Protože duše pocházejí ze světa idejí, tak si trochu a někdy špatně pamatují, jak to tam bylo, ale protože jsou uzavřeny v těle, tak prostě hodně zapoměly. Ale vhodnými otázkami, sokratovskými, je možno to připomenout. Že si to ten člověk vybaví. A to je v Menónovi ukázáno na malém otrokovi, který neprošel žádným vzděláním, ale je dostatečně chytrý, což se tam charakterizuje tím, když otázka zní, zda řekuje nebo jak by se řeklo *hellenizein*. To je od Řeka. Prostě *hellenizein* znamená nejenom umět řecky, rozumět řecky, být schopen mluvit řecky, ale prostě podílet se na tom, co je běžné pro Řeky. Je to otrok, ale on *hellenizein*.

Jiný hlas: Rozumí tomu?

Ano. Tak tím je jaksi dáno, že to není tak úplně nemožný člověk a naprostý barbar. On *hellenizein*, byť otrok. A tomu je možno dávat sokratovskou metodou, jak to Sokrates skutečně pak dělá, dávat mu otázky a potom z něj vyždíme geometrickou větu. O tom, jak se zdvojí čtverec. Jakým způsobem dostaneme z jednoho čtverce druhý čtverec, který je dvojnásobně plošný, má dvojnásobnou plochu. Samozřejmě ten dělá chyby, ale je schopen je opravit. On to tam napřed říká řekněme velmi jednoduše: tak prostě uděláme čtverec, který má dvojnásobnou stěnu. No a teď mu tam Sokrates říká: no tak si to udělej, tak když to uděláme dvojnásobně, tak dostaneme čtyři, čtyři takový. A teď, no tak dál. Samozřejmě je to trochu přitažené za vlasy, jsou na to kritiky, ty otázky Sokratovy jsou velmi sugestivní, v soudní síni by je nepřipustili, napovídají tomu otrokovi, on sám by na to nikdy nepřišel.

Není to přesvědčivé, a nicméně cílem Platónova dialogu je ukázat – a to je na tom to zajímavé, co nás dneska oslovuje – že i ten otrok je člověk a jako člověk má duši, která pochází ze světa idejí, čili věčnou duši. Tady vidíte, jak na jedné straně ta kritika, že Platón byl otrokář... no jo, ale on i otroky bral jako lidi. A tedy toto nás zajímá, ovšem cílem bylo ukázat, že vlastně to poznání je možné jenom na základě smyslových dojmů a ty jsou naprosto nejisté a to by nebylo poznání, to pořád zůstává v mezích doxa, v mezích pouhého mínění. A že to jediné jisté je, k čemu dospějeme rozumově. A to je chápáno jako anamneze, ale to můžeme dát stranou.

Důležité je pro celý začátek řecké filozofie, že tam ti myslitelé byli úplně jaksi konsternováni, byli u vytržení nad tím, že myšlenkově je možno myslet něco, myšlenkově dosáhnout, je možno uchopit něco tak přesně, jak to smysly nikdy nedovedou. A proto se jim zdálo, že tady jsou zásadní dva světy a že ta skutečnost, k níž nás vedou smysly, je druhořadá, kdežto ta skutečnost, která je vskutku prvořadá, že je přístupná jenom našemu myšlení, našemu rozumu. Je tady základní rozdíl, ten byl už tam postaven, mezi poznáním rozumovým – my tomu teď budeme říkat pojmové, a ještě navíc zpředměťující pojmové myšlení – a mezi poznáním, které je v podstatě založeno na smyslových dojmech.

Ideje platónské, to je založeno už u těch prvních filozofů v té otázce po arché. Arché je to, co mohu přesně myslet. Tak jako v geometrii mohu přesně myslet trojúhelník, tak teď filozofové chtěli přesně myslet arché. A to můžeme jediné tehdy, když to konstruujeme. To říkáme my, oni to nevěděli. Oni nevěděli, že to vlastně konstruují. Ale v té analogii později Kant řekl, že rozum poznává ve světě, na věcech jen to, co s sebou přináší. On stejně ty věci o sobě nemůže vzít. On rozumí tomu, co si s sebou přináší.

A teď to furt zkouší. My bychom řekli, že on si přináší to apriori. My bychom to tedy relativizovali. Kanta je možno držet v té věci tak, že odbouráme to apriori. Není to apriori stejné pro všechny lidi. My víme, že třeba eukleidovská geometrie není založena na žádném apriori a že máme i jiné geometrie možné a my je můžeme také myslet. Víme, že jsou neběžné a jsou v nich doma jen odborníci, ale fakticky my můžeme ta apriori vyměňovat. Čili apriori je chápáno jenom v tom smyslu, že to není vyvozeno ze skutečnosti, nýbrž my si to musíme nejdřív myslet a pak to zkoušet, jestli to na tu skutečnost pasuje nebo ne. Ale v tom smyslu je to apriori.

Není apriori apriorní v tom smyslu celého Kanta, poněvadž to byla polemika proti Humeovi, ale nejen Humeovi, už proti celé britské empiristické tradici, která všechno zakládala na bezprostředních zkušenostech. Všechno je apriorní, bez čeho žádná zkušenost není možná. Jenže to apriori si musíme vymyslet. To není dáno apriori nějak pro všechny lidi stejně. My se to učíme od malička tím, že začínáme mluvit a myslet spolu s ostatními, a tak ta apriori se nám stávají skutečně čímsi jakoby daným. Ale ve skutečnosti to někdo vždycky musel vymyslet a historie filozofie je plná takových vynálezů, nových pojmů. Ono to nejde dělat donekonečna, pochopitelně až vždycky ve velkých revolucích se to pak proměňuje, ale to jsou ty kategorie a tak dál. To prostě musí někdo nejdřív vymyslet, dát to potom dohromady. A je to apriori v tom smyslu, že to není vyvozeno ze zkušenosti, nýbrž musí to tam jít dřív, aby vůbec ta zkušenost nějaká mohla být a aby byla platná. Poněvadž samozřejmě ta zkušenost tady může být taky neplatná a ta se obejde bez těch pojmů.

A tedy filozofové tomu rozuměli nesprávně a chápali to, co konstruujeme, co musíme na zkoušku konstruovat, ale co tak báječně funguje, o čem se tak můžeme domluvit jako o tom trojúhelníku, tak chápali, že to je ta pravá skutečnost. Řekové ztotožnili výmysly rozumu, bychom mohli říct, s pravou skutečností. Pravá skutečnost je to, co můžeme myslet velmi přesně. A velmi přesně můžeme myslet jenom to, co si sami vymyslíme. Všechno ostatní je vždycky, vždycky tam něco je, co ještě nevíme, co ještě neznáme. Když si něco vymyslíme, tak sice tam taky je spousta věcí, co neznáme, to je taková zvláštní věc, ty intencionální předměty. Intencionální předmět není nikdy jenom to, co konstruujeme. Vždycky je to mnohem víc.

Tak třeba ve chvíli, kdy je přesně vymezen trojúhelník, tak je rozhodnuto o tom, jak bude vypadat trigonometrie, analytická geometrie. A takovéhle věci. Je rozhodnuto o tom, jaký vztah bude mezi stranami, úhly a kružnicí vepsanou a opsanou a tak dále. A přitom my jsme to tam nekonstruovali. My to teprve poznáváme. Teprve když se tím začneme zabývat. Úplně stačí, když pochopíme, co to je trojúhelník, a pak můžeme bádát. A lidstvo bádalo staletí a rozmnožuje znalosti o tom, co takto bylo konstruováno. V tomto smyslu se znovu vracím k tomu, intencionální předměty nejsou subjektivní. Jednou definovaný trojúhelník okamžitě otevírá cestu, na které si nemůžeme domluvit – tam nezáleží na naší subjektivitě – jaké z toho vyvodíme všechny a jaké další závěry, když to uvedeme do souvislosti s dalšími a dalšími kontexty.

Pochopitelně analytická geometrie není možná do té doby, než si začneme zkoušet nějakým způsobem kvantifikovat úhly a ještě je kvantifikovat takovým speciálním způsobem, že mluvíme o těch goniometrických funkcích, analytických funkcích, jako je sinus, kosinus, tangens, kotangens a tak dále. Což na tom trojúhelníku není vidět. To je naše konstrukce, to je další konstrukce, která nám ovšem umožňuje poznat ten trojúhelník daleko podstatněji, než bylo možné do té doby. Takže tohle je samozřejmě možné také všude tam, kde se pomocí intencionálních objektů nebo předmětů dostáváme k hlubšímu poznávání reálných předmětů.

No a tam ovšem už musíme nějakým způsobem dávat dohromady ty zkušenosti, které nejsou možné bez smyslového vnímání, a konfrontujeme ty své intencionální objekty s těmi reálnými objekty. Po

mnohé stránce můžeme zůstat u těch intencionálních objektů, jak to dělá třeba fyzika. Fyzika, žádný fyzik ještě neviděl atom.

Jiný hlas: Ale pokoušejí se, elektronový mikroskop...

To není mikroskop, prostě tak jako na něčem to zjistit, ale když víte co to je, že to je pomocí nějakého záření a tak dále, že jsou to vždycky... to není vlastně obraz toho, nýbrž je to jakýsi jev, který nakonec vypadá jako...

Jiný hlas: Na principu tunelového efektu už teď zkonstruovali speciální mikroskop, který umožňuje spatřit nejen atomy, ale i stíny.

Jenom stíny, ne atomy. Ale stín je něco úplně jiného, víte. Existuje možnost, když máte dost ostrý zdroj světla a nějakou nepatrnou věc, takže vy můžete vrhnout obrovský stín z věci, která je neobyčejně malá. Čili v tomto smyslu tedy stín, je to velmi... je to metafora. Ale fakticky atom nemůže být vidět čistě z toho důvodu, že není dost velký, aby kvantum jakékoli frekvence nebo jakkoli krátká vlna byla schopna tam něco udělat, aby prostě... neohnout se třeba, když je dost blízko. Kromě toho není možné, aby nějaký foton dopadl na atom. To vůbec není možné, protože on tam buď proleze mezi těmi elektrony a trefí jádro, to nejde ani o to jádro jenom. A pokud ten foton se dostane dost blízko, tak je chycen nějakým tím elektronem. A je chycen tím způsobem, že ten elektron prostě vyskočí ze své dráhy a přeskočí na jinou a potom zase skočí zpátky a pustí jiný foton. Ne ten týž, samozřejmě, protože tam se to všechno zamele dohromady. Prostě vidět atom je nemyslitelné. To je prostě metafora. Vidět atom nemůžete prostě, že tak krátké záření navíc, které by bylo nechytilelné těmi elektrony a odrazilo by se od toho, prostě tam už vůbec vidění není možné.

To jsou všechno umělé věci. V mlžné komoře se zachytí cosi, co vznikne. Ono to nevypadá jako něco, ale je to mlha v něčem a je to jakýsi vedlejší produkt třeba rozpadu jádra a tak dále. Bylo by potřeba, aby tady byl fyzik a vysvětlil to do důsledků. Je to nemyslitelné a nelze to vidět. Přesto ale fyzikové s tím počítají jako s intencionálním předmětem. A navíc oni vůbec nejsou schopni ani počítat s jednotlivým atomem, nýbrž jenom s mnoha atomy. Takže je to vždycky statistická záležitost a pozorovat jeden atom téměř není možné. Výjimečně srážky a tak dále, to jsou výjimky, z kterých se velmi těžko potom matematicky zase něco vyvozuje, a to tak, že se tam zkouší různé věci, tak jako je to s těmi apriorními. Zkouší se jistě předpoklady, pracujete s intencionálním objektem, vyjde vám nějaký výsledek a teď to konfrontujete s tím, co se vůbec dalo nějakým způsobem registrovat v tom, co se stalo reálně.

Čili je to velice komplikovaná záležitost, přímé pozorování není možné. Vždycky je to jenom taková druhotná záležitost, tu a tam se něčeho dotknete. To je podobné, jako co víme o kvasarech. To je všechno vypočítané na základě práce s těmi intencionálními předměty, které jsme si sami konstruovali. A tu a tam někdy něco můžeme zaregistrovat z reality a samozřejmě vždycky je to přes smysly, i když těm smyslům pomáháme různými přístroji. Vždycky je to přes smysly a tam mohou být chyby. Čili my pak musíme interpretovat, co jsme zaregistrovali. A interpretujeme to pomocí toho, co jsme si vypočítali na základě těch intencionálních konstrukcí. Takhle to vypadá ve vědě. Prakticky to tak vypadá i v každodenním životě, jenomže tam jsme na to navyklí a už je to dlouho ověřeno, takže v tom denním provozu nám to stačí a nemusíme to pozorovat. Ale v té vědě je to opravdu exponováno takovým způsobem, že to musíme stále korigovat, stále podrobovat kritickému zkoumání.

Vraťme se k tomu tématu, které jsme si zvolili. My opravdu nejsme schopni tu pravdu definovat nějakými stavy, kde na jedné straně máme realitu, to, čemu Kant říká Ding an sich. My máme jedinou cestu otevřenou, a to poznávat nejrůznější stránky bohužel i pomocí smyslů, ale musíme to interpretovat pomocí intencionálních konstruktů. A to patří k sobě, to je způsob poznání. Vždycky

tam musíme něco konstruovat a pak to konfrontovat s nějakými zkušenostmi. Dospěli jsme tak daleko, že ta kontrola může být redukována na velmi omezené údaje, kdežto naprostá převaha všeho se kloní k těm konstrukcím. Ale vždycky zůstáváme v rámci subjektivity. A samozřejmě ne jenom v rámci subjektivity tak omezeně, nýbrž subjektivity, která je schopna sama sebe upřesňovat, sama sebe upevňovat tou vazbou ke světu, k těm intencionálním objektům. Ale my nikdy nemůžeme se svým myšlením přímo dotknout reality. To prostě nejde.

Takže my bychom to mohli formulovat asi tak, že veškeré poznání spočívá v tom, že nějakým způsobem prakticky se dostáváme do kontaktu s realitou. A to prakticky znamená buď pomocí smyslů, anebo to může být také pomocí praxe. Jsou věci, které smysly nemůžeme vidět, slyšet, čichat, ale máme s tím zkušenosti na základě praxe. A teď tuto praxi ex post, dodatečně, podrobujeme kritickému přezkoumání. To je jediná cesta našeho poznání, jak my dneska víme. Čili neexistuje to, co říkal Aristoteles, ta chybná interpretace, že theoria, zírání, směřuje k pravdě, kdežto praxis směřuje k dílu. A že to jsou dvě různé attitudy, dva různé směry lidské aktivity. To znamená, to vyplývá, že když chce poznávat pravdu, tak musím přestat cokoli dělat a jenom zírat, čumět. To je hrubá chyba a víme to už delší dobu, ale dal tomu takovou zásadní podobu Hegel a zejména Marx. Ta vazba poznání a praxe, ta je poprvé v dějinách velmi podstatným způsobem formulována u mladého Marxe. Marx to potom nechal na škodu věci. Kdyby se věnoval celý život filozofii, mohl být ještě významnější, než je, protože ten jeho význam je vlastně z filozofického hlediska efemérní, ten význam jako ekonoma a politika a podobně. Navíc tam jsou chyby, chyby jsou ve filozofii taky a my si naopak vážíme filozofů, kteří udělali chyby, ale samozřejmě když ty chyby potom mají povážlivé společenské důsledky, tak je to pak zvlášť politováníhodné.

Ale tohle Marxovi nelze upírat. V tomto smyslu Marx je také myslitel zásadního významu pro dvacáté století a ve dvacátém století žádný myslitel, který nevzal tuto věc v tomto bodu u Marxe vážně, nemůže být považován za filozofa hlubokého a velkého. To neznámá, že se všichni filozofové k tomu Marxovi hlásí. Ono se to stalo tak běžnou věcí, že není třeba Marxe citovat. A jsou důvody, proč ho mnoho z nich raději necituje. Protože tyto důvody jsou zejména u nás aktuální, tak proto já ho cituju. Pokud by se na to někdo chtěl podívat důkladněji, kdo se tím bude zabývat, tak jsou to samozřejmě spisy Marxova mládí. Nejvýznamnější jsou ty filozoficko-ekonomické rukopisy, ale taky k tomu patří ten první rozvrh, než napsal Kapitál, to znamená ty Grundrisse a tak dále. Tak tady je cosi významného, co ovlivňuje nejvýznamnější filozofii dvacátého století, například Heideggera. Heidegger je bez Marxe nemyslitelný, ačkoliv to nikde nepřiznal. Slovo o tom theoria, když se ho na to někdo ptal – bylo vyčteno dokonce tak, že určitě v té době něco četl, poněvadž se najdou stopy toho čteného v jeho tehdejší tvorbě – tak on to popřel. Ale to nás nemusí zajímat, co filozof popírá a nepopírá a co přiznává. To, co přiznává, že je autobiografie, je nepřiliš důležité, je to jenom zajímavé na dokreslení osobnosti toho člověka. Ale víte, že na memoáry se nedá spoléhat a zvlášť ne u Heideggera, který vlastně svému životu a své existenci – ačkoliv filozof existence – své existenci ve dvacátém století nikdy dost dobře neporozuměl a nikdy nepochopil, co vlastně dělal celý svůj život a do smrti byl přesvědčen, že Hitler se zachoval jako heroj a nepochopil, proč byl kriminován. Byla to pro něj taková nesmyslnost, jako že chodil v zákopech a hrál si na vojáky, že to prostě není to podstatné. Že vstoupil do partaje a tak dále, to není to podstatné. Vyslovil několik věcí, to známe z rektorské řeči, na které se dokazuje, jak kolaboroval. A on prostě vůbec nechápe, jak někdo takhle blbě tomu, co vykládal, rozumí. Samozřejmě tím myslel úplně něco jiného. Prostě ho nelze podezírat ze zlé vůle. On opravdu nevěděl. Nevěděl, co se děje.

Pro mnoho německých filozofů a intelektuálů to bylo typické. Oni se nestarali o politiku. To je takové nebezpečí, pokud se vy nebudete starat o politiku, ona se o vás bude starat a začne se odehrávat něco hrůzného. U nás to není takové nebezpečí, my jsme brblaví a ostatní nás mají pod dohledem,

ale když je to tak velká země, jako bylo Německo, a navíc ještě zvenčí ze Západu pomáhají těm velmi problematickým silám, protože mají k tomu nějaký svůj cíl... Hitler by nikdy nemohl udělat to, co udělal, kdyby mu nepomáhali ze Západu. Protože to bylo namířeno proti tomu velmi nebezpečnému, a právem za nebezpečný považovaný, Sovětskému svazu. Čili tahle orientace... nesmíme si myslet, že my jsme byli vyprodáni v Mnichově.

Protože šlo o to naopak pomoci Hitlerovi, aby... to byla ještě nejistá situace. Po anšlusu byla situace ještě nejistá. Fakt je, že kdyby bývala tehdy válka, my jsme nebyli schopni. To je jiná věc, neříkám, že jsme se neměli bránit aktivně nebo dokonce napadnout Německo. Bylo by to bývalo ideální a mohli jsme tím zabránit světové válce, poněvadž Hitler by určitě padl velmi rychle. Ale my jsme nemohli, protože republika byla velmi pochybně postavena sociálně.

První republika byla strašně nacionalistická. Představte si, že my jsme tady měli velkou sílu katolíků. A teď oficiálně tady vznikla jakási státní doktrína, že navazujeme na husitství. Jak se tady katolíci v této zemi mohli cítit doma? My jsme dostali naše Němce, a teď tři miliony, víc než Slováků, druhá nejsilnější národnost v této zemi, a uměle byl vytvořen takzvaný československý národ, aby byli zatlačeni do menšiny. Aby se stali menšinou, ale fakticky menšinou nebyli. Stejně tak jako se neříká ve Švýcarsku, že jsou třeba Italové nebo Rétorománi menšinou, to jsou místní občané.

Jak jsme dostali Němce do té pozice? Oni byli předtím strašně agresivní a teď najednou těžko mohli polknout, že se stali druhořadým národem. Notabene ještě mají to „Velké Německo“ a velké Rakousko kolem, že jsme byli obklopeni německým živlem, a oni se tady dostali do pozice menšiny. Některé necitlivosti způsobily, že se to ještě zhoršilo. Oni to těžko mohli strávit. Víte, že se pokoušeli odtrhnout hned po skončení války, odtrhnout sudety a přidat se k Německu nebo k Rakousku, podle toho, jestli to bylo na severu nebo na jihu, a že tomu bylo zabráněno vojensky. Čili oni se opravdu těžko mohli cítit doma.

Německá sociální demokracie tady dělala obrovský kus práce, ale bohužel my Češi jsme to neumožnili dost. Nepomáhali jsme jim. Byly výjimky, zejména mezi filozofy, to by se dalo spočítat na jedné ruce a ještě by nám několik prstů zbylo, byli lidé, kteří tomu rozuměli a byli ochotni se angažovat v rozhovoru s Němci, pokusit se s těmi slušnějšími dostat do styku. Do té linie patří zejména Rádl a ta jeho Válka Čechů s Němci, která nedává smysl. A nebyl jediný, ale skutečně takových bylo málo.

Čili my jsme tady měli druhou velkou sílu, tři miliony Němců, kteří vlastně nebyli tady doma. Naopak jsme tady měli Slováky, kteří samozřejmě se trochu přizpůsobili na té Masarykovské akci, ale to byla v podstatě česká akce. Česká válka. A tam byli posíláni Češi, protože Slováci byli považováni za Maďary, byli tedy posíláni jinam a tak dále. Prostě celá ta věc byla... Slováci to těžce nesli. A teď vlastně od samého začátku tady byly takové pochybnosti a oni vlastně byli donuceni přijmout Československou republiku, protože byli ohroženi ze strany Maďarů a oni neměli možnost vytvořit vlastní stát tehdy. A oni se necítili být Čechy. To už je pozdější doba.

Takže tou hrozbou, to, že jim vlastně legie anebo nově se nalupovavší branci pomohli udržet integritu území tím, že se potlačilo povstání Maďarů a že se vojensky zasáhlo, tak oni se cítili slabí vůči těm Maďarům, tak to pro ně bylo jediné řešení. Ale ne nejradostnější. Navíc se oficiálně to zase spojilo s tím katolictvím. Oficiální ideologie byla: navazujeme na reformaci, navazujeme na husitství. Tábor je náš program, řekl dokonce Masaryk. Já jsem Jihočech, tak vím, co je Tábor... jednota, to už je jiná věc. Tedy jak to měli Slováci strávit? Celá ta doba, kdy se posílalo za trest... Já znám konkrétní případy, kdy profesor na střední škole měl na starosti fond pro chudé žáky, jednak se z toho kupovaly knihy a žákům se půjčovaly, takzvaná *Bibliotheca pauperum*.

Vybíralo se na to z nejrůznějších prostředků. Mimo jiné v každé učebnici byl útržek, který se předával panu profesorovi, a on když jich měl deset, tak dostal za to zadarmo knihu. To ještě tady u nás není zavedeno, ačkoli zde máme tržní hospodářství, ale to je bezvýznamná věcka. Tedy byl taky fond, z kterého se platilo školné pro ty žáky, kteří nemohli to školné zaplatit. Školné nebylo vysoké, ale bylo. Jestli se teď zavede zase školné na středních a vysokých školách, já myslím, že to je zcela v pořádku, ale jde o to, jak se s tím bude pracovat a zejména jak bude vytvořena taková ta takzvaná sociální síť.

Skutečně za první republiky studovaly děti z velmi chudých rodin, které nebyly schopny své děti ani krmit. Nebyly schopny koupit ani knihy, ani se s potíží obléct, takže se sbíralo staré šatstvo a staré boty a podobně. Nebyli schopni jim opatřit ani sešity a podobné věci, tak to dostávali. To je potřeba si zapamatovat.

Pravda je, že tohle napětí, ty vnitřní konflikty národnostní, náboženské a sociální, zejména když přišel krach na newyorské burze, banky padaly a přestávalo se vyrábět, bylo spousty nezaměstnaných, a tento stát na to nebyl připraven. První republika na to nebyla připravena, jako například teď mám dojem, že ještě pořád nejsme připraveni. Ale naštěstí to ještě nevypuklo. Takže tahle vláda to ještě pořád odsouvá. My, abychom nás Slováci nezdržovali, tak jsme se trhli. To nebylo jenom ze strany Slováků, tam šlo spíš o pokus o Kuhhandel jakýsi ze strany Slováků. Oni to nemysleli vážně, oni chtěli jen vydírat. Mečiar a další chtěli získat od samého začátku zákonem upevnit jakési výhody pro Slováky, protože věděli, že Slovensko je na tom hůř hospodářsky. A že když to bude pro všechny stejný, tak že Slováci na to doplatí. A nemysleli to teda docela vážně, čili ten Klaus vstal, kvitoval odpověď a řekl: „Tak dobře, no tak se roztrhnem.“ Bylo to velký překvapení, poněvadž chtěli dál jednat.

Takže je to taky z naší strany vina. Nikdy rozvody nejsou jednostranná záležitost, v rodině, natož v takovémhle případě. Ale má to svou historii, my to musíme chápat. Slováci neměli nejlepší zkušenosti. Já jsem vyprávěl na semináři ten konkrétní případ, že kantor, který měl na starost ten fond, ho prostě zpronevěřil. Najednou přišla kontrola a tou kontrolou se ukázalo, že tam chybělo asi dvanáct tisíc, což byl velký peníz. A tento kantor místo, aby byl souzen a byl zavřen, byl poslán na Slovensko. A takových případů bylo mnoho. Úředníci za to, že špatně něco udělali nebo byli líní, byli posláni za trest na Slovensko. To bylo chápáno jako trestní kolonie. Samozřejmě byli ještě jiní Češi, kteří tam odvedli obrovský kus práce, takže musíme zase chápat, že na to Slováci takhle mysleli. Oni mysleli právě na tohle, co znali.

Stejně jako my budeme myslet strašně dlouho na Němce, že nám tady skupovali zem, udělali z nás protektorát a vyvraždili kde koho, posílali do koncentráku, připraveni jsme byli o polovinu českých učitelů a tak dále. A zapomeneme, že vlastně celá naše kultura je odvozena z německé a že to dlouho trvalo, než se tady český živel prosadil. My jsme taky svázaní s Němci. Jenže to nechceme vidět, to nechceme slyšet. My víme hlavně, že tady dělali zvěrstva. Jenže my jsme zase dělali ne takový, ale zase v malém, a ono i malej rozsah je poměrně taky taková vražda.

A ta situace v Mnichově byla taková, že jsme se nemohli bránit. Nebyl spolek na nikoho. Jen by se trhli, tak ještě předtím jim dát zbraně do ruky, oni prostě otočili děla a pálili na Prahu, místo aby pálili na Němce, kteří půjdou překračovat hranice. Němci aby byli hlídání – my jsme měli vojáky k tomu, aby bojovali, a oni by měli hlídat tři miliony Němců. To je situace jak v Palestině. To prostě nebylo možný. Na Slovensku to bylo Maďarsko, to byl fašistický stát. To bylo stejné ohrožení jako pro nás Němci. Na Slovensku to též hrozilo na jižním Slovensku, že to udělají Maďaři. Tam taky Maďaři byli v armádě, copak bylo na ně spolehnout? Na nás nebylo spolehnout na Slováky, to bylo úplně evidentní, jak se trhli rychle. To byla první příležitost, konečně první stát. První stát, který Slováci měli od Sámovy říše, byl fašistické Slovensko, Slovenský štát. No ale oni v tom nevidějí fašistický stát, to byl

první stát. To je jedno. Ty naše první státy, svatý Václav byl zavražděný vlastním bratrem. Tak a my si toho považujeme. Přemyslovci vyvraždili Slavníkovce a my oceňujeme státnost.

To je tedy tak, každý má takové důvody proč něco vidět a něco nevidět. Ale filozofové jsou od toho, aby viděli vždycky všechno. Musejí připomínat to, na co se zapomíná. Proto vždycky budou v nebezpečí, že je vyvraždí, nebo to není můj případ, poněvadž jak se jeden z mých přátel vyjádřil o mně, že já nemám co ztratit a co získat, takže si můžu dovolit, že mě i pověsí. Tím jako by to vyjádřil, že on ještě ne.

Tedy situace byla taková, že opravdu Hitler si nebyl jist sám sebou, že musel potlačit několik spou a že tam došlo k vyřizování účtů, že se tam navzájem Němci ničili. Co se všechno muselo popravit, stejně jako v Rusku. Vlastní ti, co pomohli Hitlerovi k vítězství, tak ti museli být odpraveni, ty boje SA, SS a tak dále. To už všechno bylo. A od samého začátku tam byly pokusy se Hitlera nějak zbavit, poněvadž viděli rozumnější lidi, že to je šílenec. A byli. Jenže víte, šílenec jsou nebezpeční, když se jim neházejí kazajky pod nohy. To prostě nejde nechat. Jenže navíc ty západní mocnosti to neprohlédly. Takový vedoucí, jenom Churchill viděl, co se děje. Jenomže nebyl u moci. Kdo ví, co by dělal, kdyby byl u moci. Moc korumpuje. Prostě a dobře, oni nebyli připraveni, oni měli potíže z války. Oni sice dostali nějaké reparace od Němců už tenkrát po Versaillské smlouvě, ale všechno bylo rozvrácené a teď navíc byla ta obrovská krize hospodářská. A v této věci oni si nemohli dovolit, se domnívali, že si nemohli dovolit další válku.

Oni by tu válku bývali nedostali. Oni na válku nebyli připraveni, oni ji nechtěli a skutečně jejich programem bylo postavit proti sobě Sovětský svaz a Německo a pokud možno je nechat, ať se zeslabí navzájem, aby do toho Evropa nemusela vstupovat. Ve chvíli, kdy Němci ještě nepřepadli Československo ani nikoho jiného, jen vyhrožovali, Francie a Anglie na to kašlaly a prodaly nás. S představou, že dřív, než dojde ke konfliktu s Hitlerem ze strany západní, dojde ke konfliktu s východem.

To se skutečně málem stalo. Stačilo ještě udělat jeden krok. Totiž když Němci přepadli Polsko, tak to mohlo počkat. Dopadlo by to tak, jak to dopadlo. Němci a Rusové by si rozdělili Polsko, protože zároveň Sovětský svaz přepadl Polsko a rozdělili se o něj mezi sebou, a čekalo by se, co dál. Jenomže už to politicky bylo neúnosné, takže nemohli zopakovat druhý Mnichov s kouskem Polska. Navíc to nebylo jenom jednání, v Mnichově se stále ještě jednalo, byť pod šíleným tlakem, ale v případě Polska to bylo skutečně porušení všech pravidel, přepadení.

Tak začala válka. Ale západní mocnosti stále ještě nebyly připraveny a proto to tak projevily, šíleným způsobem. Oni něco málo připraveni byli, měli Maginotovu linii, jenomže Němci to obešli. Maršálové zklamali, generálové byli úplně blbí, očekávali, že Němci půjdou přímo proti Francii, ale oni to obešli horem, kde žádné linie nebyly. Tedy to je situace opravdu nepovážená a já se domnívám, to je taky další věc o tom míru, Československo tenkrát bylo nejvyzbrojenější zemí v Evropě. V zásadě, kdyby tady nebyly potíže národnostní, národnostních menšin s Maďary a tak dále, tak jsme měli velkou šanci ty Němce složit. Samozřejmě za velkých obětí. Němci byli vyzbrojeni, ovšem oni dostali pak výzbroj od nás. Oni nám sebrali všechno, co tady bylo. Měli nějaké Messerschmitty, ale my jsme měli obrovskou a skvělou obranu. Taky bychom tam udělali bývaly velké díry, ale mohlo to být aspoň nějaký čas, čtrnáct dní, možná celý měsíc, boj rovného s rovným. A mezitím by Hitler padl. Určitě. On tam měl tolik nepřátel, že by padl.

My jsme si to nemohli dovolit a zřejmě jsme si to nemohli dovolit udělat sami, když ostatní nás nechali být. Bohužel tohle všechno na nás nechává stopy. Pro Poláky to bylo obrovské poškození. Jednak likvidace důstojníků z obou stran, zejména ze sovětské, Katyň a takové věci. A dál likvidace intelektuálů. Tam se střílelo na potkání. Když se někomu někdo nelíbil, tak se střílelo. Poláci byli

považování za lidi stejného řádu jako Židi, to jest vlastně nepatřící do lidské společnosti. To byl malý rozdíl od Čechů. U Slováků to bylo z jiných důvodů, protože Slováci se stali tehdy jakousi výkladní skříní Německa, že Německo to se slušnými lidmi taky umí dělat slušně. Musí, Češi a Beneš zejména, s těmi se to nedalo.

Co se dělo v Polsku, to byla hrůza. Podívejte se, dneska je jich zas tolik, víc než bylo tenkrát, a jsou sebevědomí. Oni prohráli hrozným způsobem a jsou sebevědomí, páč se bránili. My jsme se nebránili. To je ten rozdíl. Pak se mluví o československé státnosti nebo české státnosti. Platí to, co jeden můj kolega, který odmítl nastoupit do vojenské služby v sedmdesátých letech, u soudu prohlásil: že neví, proč by nastupoval do armády, která se naposled dostavila na bojiště na Bílé hoře. Na tom se nic nezměnilo.

Tady sice máme odpor vůči vojenské službě, ale jinak motivovaný. Dívat se pohrdavě na celé tohle vojáckování, když to bylo vždycky k ničemu. Jak vidíme v dějinách, vždycky to bylo k ničemu, i když jsme byli výborně vyzbrojeni a dokonce vojáci byli ochotni dávat své životy za to, tak prostě ta komanda nahoře rozhodla, že ne. Možná právem. Dneska bychom jim to dávali za vinu, že začali? Dneska jim dáváme za vinu, že vy aspoň... Prostě má to vliv na budoucnost.

My jsme se odnaučili vážit si toho. Zase to má ještě hlubší kořeny. My jsme jediný národ snad spolu s Nory, který ztratil svou šlechtu, nemá šlechtické tradice. V Polsku si každý druhý myslí, že má nějaké šlechtické předky. Nám česká šlechta zmizela a ta cizí, až na tři nebo čtyři rodiny, nebyla chápána jako naše. Tedy my jsme sedláci. My se chováme jako sedláci. Ovšem po poraženém se tluče, že. My to vždycky nějak chceme přežít. Švejk je sice karikatura, ale něco ze Švejka je ve všech nás. Já jsem to vždycky formuloval tak: když už jsem se tady narodil, tak i když je ten spolek divný, musím to nějakým způsobem vzít. Je to divné. My máme obrovskou minulost robskou, ale i tu předtím. A to, co máme v obrození, na jedné straně díky tomu vůbec existujeme, ale zároveň to je infekce mnoha nemožnými věcmi, ze kterých se musíme nějak, někdy, konečně vybabrat. Mimo jiné to je ten nacionalismus. Na tom zahynula republika.

To, co se říkalo předtím, se nedodrželo a nikdo to nebral do úvahy. My jsme tady měli představovat jakési nové Švýcarsko. Za jiných a horších okolností tam to bylo dobrovolné spříseženectví lidí různých, kteří se bránili proti okolí. Tady se udělala spousta chyb, které znemožnily, aby se to stalo. Ty chyby jsou pro nás teď bezvýznamné, říkat, jaké chyby udělali Slováci, jaké udělali Němci. Pro nás je důležité, jaké chyby jsme udělali my. To je důležité. Ve chvíli, kdy budeme furt vidět chyby na těch druhých, tak se ničemu nenaučíme. Musíme vidět především své chyby.

Jiný hlas: Já bych se jenom chtěl zeptat, ale vždyť Poláci taky padli dolů na... V čem by byla platná ta jejich hrdost?

Podívejte se na ně dnes. Oni nemají být, my bychom řekli jako správní Čechové, nemají být na co hrdí, ale jsou. Jestli jsou hrdí Češi? Taky nemáme na moc, měli bychom skoro víc být na co hrdí než ti Poláci. Tím se to nevysvětlí. Prostě a dobře, oni se cejtěj velkými, cejtěj se jako velmoc, mají do toho daleko, ale cejtěj se velmoc. My máme taky některé tradice a nevážíme si jich. Oni si je vážej, oni je umějí nějak formulovat.

Stačí to zkoumat, například vztah emigrace. Podívejte, jak úplně jinej vztah mají Poláci ke své emigraci než my. Polsko, Polska po celém světě. Prostě Poláci v Americe jsou Poláci. Tady stačí... na této fakultě učil na anglistice profesor. Před válkou ještě, za války byl v koncentráku. Přežil, vrátil se. S jeho mladším synem jsem chodil do jedné třídy osm let. Tento mladší syn, starší zemřel, ten mladší syn tady byl v minulejch dnech a já jsem s ním hovořil.

Slyšte ten velmi pozoruhodný příběh. Tak především po únoru on se přihlásil o britské občanství. A to proto, poněvadž on se narodil v době, kdy jeho otec, zdejší profesor, se svou ženou byl v Anglii. Přednášel a v té době se mu narodil ten mladší syn. Narodil se v Anglii, a jak víte, jakmile se někdo narodí v Británii, nebo dokonce na britské lodi nebo na britském letadle, tak má právo žádat o britské občanství. Možná, že teď už to není tak silný, poněvadž těch lidí, co mají právo, je strašná moc, poněvadž za Británií, Velkou Británií, se považovaly kolonie a bejvalý kolonie. Tudíž kdo se v bejvalých koloniích přihlásil o občanství, ty hlasy se příliš ozvaly, tak oni to nějak asi redukovali. Dřív to bylo tak. Čili také samozřejmě okamžitě to britské občanství dostal a komunistický režim na to reagoval tím, že mu vzal československé občanství a vypověděl ho ze země. To bylo hned po únoru.

Tento člověk teď před třema rokama zažádal o vrácení občanství. Já se teď dovídám, on mi to neřek předtím, když jsme byli v malém kontaktu, prostě naše ministerstvo mu to zamítlo. S odůvodněním, že tenkrát odešel do ciziny. On neodešel do ciziny, on sám tenkrát požádal o britské občanství a odjel. Několikrát se odvolával, vždycky to bylo zamítnuto. No a teď se namáhá, on mě teda přesvědčuje, ať se na to vykašlu, že mu je to jedno. Pokud by to mělo něco přitáhnout... co s tím udělám? Dám jim tento dárek. Pár lidí řeklo, že by se o to mohli zajímat, a uvidíme, co z toho bude. To je principiální záležitost. Jestli takových případů je víc, my ani nevíme, co se děje dneska.

Jak je možný... a to není člověk, kterej by byl vnímán jako nějaký muž, kterej když odešel do té Anglie, tak samozřejmě tam v Anglii byla velmi chudá situace, neměl možnost obživy, takže jel do Austrálie. V Austrálii asi patnáct let hrál na čelo v orchestru a pak se vrátil teprve, když už se nějak prosadil, tak se vrátil do Británie. Teď už je v penzi. Jeho otec, univerzitní profesor, významný univerzitní profesor, kterého jistě znáte, někteří aspoň o tom víte... Neuvěřitelná situace. My ani nevíme, že se takovýchle věci dějou. To je samozřejmě neodpovědnost, totální neodpovědnost. A teď tím jako nutnost... já se v tom angažuju a ještě nevím jak, moc taky nemám na to čas, no ale nemůžu to, prostě to nemůžu přejít tohle.

Oni odmítnou člověku... Kdo to dělá? Kdo to jsou ty ouředníci, který o tom rozhodnou? Prostě my furt mluvíme o mafiích, ale tak jako všeobecně. Tohle to najednou nám nepřijde, že všude na těch místech ještě jsou lidi, který když viděj, že někdo vo něco žádá, tak to zamítnou. A není nějaký tlak někde, že nějaký pan ministr by tam... To mně na tom nejvíc vadí, že bych musel přes takhle... No ale co tím pomůžu situaci? Tak v tomto případě pomůžu, nebo nechám někoho „zastrčet“, aby pomohl, a nic se nestane.

To je řešení individuálního případu, ale jak je to možný, že v tomto státě jsou na vládních úřadech, na ministerských úřadech lidi, který prostě zamítnou, dokonce na odvolání – není to jeden omyl – zamítnou člověku, kterej odešel po únoru tímto způsobem? Nikdy nebyl trestán, takže není vyjmut, že bychom tady nebrali zločince a tak dál. Prostě odmítnou. No tak to je, tohle by v Polsku nebylo možný. Bezpečně toto by v Polsku nebylo možné, poněvadž už to, že to je Polák, ať udělal cokoliv, prostě samozřejmě je mu pomůženo. Čili víte, tohle musíme vzít vážně.

My se chováme... a to je obecný, mimochodem přidám k tomu ještě další věc. Sešli jsme se s ním a byl u toho ještě další náš spolužák, kterej je momentálně děkanem na příslušný fakultě, a mluvili jsme o někom dalším, čtvrtém. A teď najednou ten děkan, ještě fungující děkan, nynější fungující děkan, říkal: „No jo, ale takovej disident.“ Podívejte, já jsem vždycky odmítal pro sebe slovo disident, ale když jsem ho slyšel, tak říkám: „No tak já jsem taky.“ „Ono to je něco jinýho, na tom jinýho...“ No prostě mně to... ujelo mu to. To je dneska situace prostě.

Dneska bejt disidentem, to abyste se člověk za to omlouval. Že někdo podepsal Chartu, tak to je opravdu jako kádrověj hrb. A to nejen v politice, nýbrž to je například v církvi. Zemřel farář Růžička, jedinej z farářů evangelickéh tý starší generace, to jsou osmdesátníci, že jo, čili to je ještě o generaci

nebo o víc než půl generace starší, než jsme byli my, nejstarší tam, kterej podepsal Chartu. Měl pohřeb a bylo rozloučení ve vinohradském kostele evangelickým. Tam mluvili tři lidi včetně seniora synodního a ani jeden nezmínil v historii jeho života, kde všude byl a kterej sbor měl, ale že podepsal Chartu, to tam neřekl nikdo. To je neuvěřitelný. Přece oni mu nechtěli pohoršit ještě po smrti. To je situace, ve který jsme. Bereme tohle vážně? Bereme to dost vážně? Jsme připravení na to, že by to mohlo taky vzít nějaký horší vývoj?

No zase jsem tedy říkal věci, který... Ještě máme chvíli. Já si myslím, že to patří k filozofii tohle, nikoliv že nepatří, prosím.

Jiný hlas: No to určitě, já jenom jsem chtěl říct, jestli ta hrdost toho národa nespočívá v tom zásadním, že oni ty tradice naší národní hrdosti nedostihly na tu novou dobu, anebo za novou tradici, která odstraňuje tu špatnou a tu správnou... správně jako... naše národní hrdinství, aspoň těch radikálů roku 38, 68, kdy jsme my jako Čechové bojovali v obrovské přesile a vyhráli jsme to morálně.

Mně se líbí, že vy jste ochoten to brát za základ hrdosti, ale podívejte se, jestli to někdo bere. Já mluvím o té skutečnosti naší. Už jste viděl někoho, kdo je hrdej na pryčně? Já ano. No dobře vy, ale viděl jste už někoho... Naposled o Fričovi tady psal, pokud vím, Kosík nebo podobní. Od té doby se o tom mlčí. Navíc víte, s tou šavličkou na těch barikádách, a pak když se to prohrá, tak zdrh. Pak máme tyhle ty radikály, jako například byl Sabina. Co napsal ten text Prodanou a tak dále. Tak oni ti radikálové, no dobře, já nevím. Já sám tak nějak nejsem ani ničím tak uzpůsoben, abych na ně byl hrdý.

Jiný hlas: To asi pro tu západní chybu.

Mně to... Jistě, ale já jen připomínám, že tady v té věci se zas ne tak moc neliším od toho Kosíka. Prostě je to chyba možná, bych to měl, ale já nemám rád, já mám rád Havlíčka. A ten je pro mě směrodatný. A s Havlíčkem to vypadá tak, že Havlíček, a to stojí za to znova si přečíst v souvislosti s Kosíkem a s rokem 48 a tak dále, Havlíček byl radikál naprosto stejný jako Frič, akorát že byl chytřejší. A věděl, že to nemůžou vyhrát. A tak v ten moment, kdy Frič volal na barikády, tak Havlíček říkal: neblbněte, to prohrajeme a bude to horší.

Samo, ten začal tehdy, když se prohrálo. To je člověk mého gusta. Když se vyhraje nebo se vyhrává a vypadá to perspektivně a všichni bojujou jakoby a pak se rozutečou a najednou nikdo tam nebyl na těch barikádách, pokud je nechytli. Nikdo tam vlastně nebyl, nikdo to nechtěl. A teď vyvstal Havlíček a začal teprve, když bylo všechno prohrané, držet jakési takové povědomí, že přece jenom něco tady jsme. On se distancoval od těch radikálů, ale mluvil o revoluci a prohlásil, byl schopen v té prohrané pseudorevoluci si dovilil napsat, že on není zásadně proti revoluci. Ale ví, že revoluce nic neřeší. Že jenom pomáhá k tomu, aby byl špatný panovník odstraněn, ovšem jaký smysl má dělat revoluci, když nemám naději, že to potom bude lepší.

To je předpoklad revoluce. O tom se u tebe mluví velmi rozumně. Tamti nevěděli, co budou dělat po revoluci. Naštěstí k tomu neměli příležitost. Kdo ví, co by tady dělali, jestli by nenapodobovali ty komunisty. Ale v každém případě to je český hrdina. Já jsem hrdý na Havlíčka.

A zejména také proto, že Havlíček nám i dodnes může poradit, leckomu by mohl poradit. Například tady se furt nadává na levici. Dneska když se někomu řekne, že přece jenom by se měl bát toho, že jde doleva... Jako kdyby to byla velká hanba, být doleva. Já chápu proč. To je teda dneska a všeobecně. Dneska se dokonce sociální demokracie prohlašuje za střed. To je dobrý střed. A tlačí ty jiné, co se dovolávají toho, že jsou ve středu, tlačí je doprava. Dneska nikdo nechce být doleva. Já nevím proč. Ale Havlíček na to odpovídá velice rozumně. Ten říká: no proč? Být revoluční nebo

chystat nějaké velikánské převratné změny, anebo být mírný? No já nejsem ani jedno ani druhé. Prostě jsou situace, kdy je třeba postupovat mírně a dosáhne se víc. Jsou situace, kdy je potřeba jít rychle. Radikál někdy, mírný jindy. Ale být trvale radikál a trvale mírný, to je tak trošičku zjednodušené v hlavičce.

No to je velice dobrý, ne? Mně to připadá úžasně naprosto... Prostě a dobře, my bychom tady potřebovali takové strany mít, které nejsou ani nalevo ani napravo, nýbrž v nich v rámci je levé, pravé křídlo a ty strany prostě zasahovaly celé to spektrum. Dělit se podle toho, kdo je nalevo a napravo, to je francouzský zvyk z doby revoluce a potom. A to ještě navíc, kdo seděl nalevo a kdo seděl napravo, a podle toho vlastně všechno. A teď přijdou domů, řeknou co je pravičák, co je levičák. Teď se to změnilo, teď se levičákům nadávalo pravičáci po šedesátém osmém. Prostě fakticky reformisti byli leví. Naproti tomu tamti byli konzervativní, čili praví. Bylo to pomatené. My nevíme, co je nalevo, co je napravo, už nevíme, co to je konzervativní. Tady se spousta stran hlásí k tomu, že jsou konzervativní, ale já jsem to řekl kdysi na začátku, když tady s tím začal Škutina, chtěl tady založit partaj konzervativní, a já jsem říkal: no ale to si musíte všichni rozmyslet, to je revoluční čin. Poněvadž konzervativní partaj nebo politická organizace spočívá v tom, že má co konzervovat. Co chcete tady konzervovat? Vy nejdřív musíte revolučně to tu změnit a potom to, co uděláte, pak konzervovat. Ale to dělá každý. To dělají i ti levičáci. Konzervativní, to není program.

Jiný hlas: Vy jste říkal, že konzervativní šéfkuchař byl u Lidlu.

Co to je konzervativní, víte, to je stejně tak prázdný jako levý, pravý, radikál, mírný, umírněný. To přece nemůže být zásada. To je otázka taktiky, otázka metody. Někdy se hodí to, někdy se hodí to. Jako kdybyste řekli, že zásadně obědváte jenom pomocí nože. Někdy se hodí nůž, někdy vidlička, někdy dokonce jenom lžíce. Tedy to je ta taková nedospělost politická, a nejenom naše, proto jsem toho Škutinu jmenoval. Tam jsou taky takoví blázni.

Tedy já bych doporučoval, abychom se vždycky dívali na ty vody. Já nejsem proti tomu, když tady někdo bude chtít být hrdý na pseudorevoluci 48, ale musí říct proč. Kosík to řekl. Kosík to napsal, napsal o tom knihu. Ta kniha je neudržitelná podle mého soudu, ale je lepší, než co bylo za posledních sto let o tom napsáno. Čili když chcete, to byla dobrá práce pro vás. Třeba to vyvrátit. Anebo prostudovat, prostě napište znovu, proč máme být hrdí na Friče. Nebo na Sabinu.

Jiný hlas: Na Sabinu ne, to je přece...

Proč ne? To byl radikál stejný jako Frič. Akorát že pak přestal mít peníze. A to se stává revolučním vrahům, no ne?

Jiný hlas: Ne, ale on přece, pak jako, to policajstvo ho platilo, nebo co. Případ Friče a Sabiny se rozchází v tom, že Sabina se pak stal špícl, Frič byl dál jako politický exulant a do smrti vlastně žil v bídě, ale bez politických ústupků a žádné švestky.

No jo, no tak levým prstem říkáte velkolepý, no ale...

Jiný hlas: Jak bude tedy schopen to udělat z toho v té době, a jako v té době byli nezlomení po všech těch předchozích prohrách.

No jo, no tak ano. To je jaksí do jeho osobní biografie. Ale že by to byla nějaká perspektiva, víte? Že by tedy prostě řekl, co se tady vlastně má dělat? Já nevím, prostě, já jsem nic takového nepozoroval. Ale možná, že jsem nevzdělaný a bude dobré, když se do toho... Mě ten Kosík nepřesvědčil a když napíšete něco lepšího, jedině jsem pro. Poněvadž my musíme tu minulost měnit, že. Minulost není stejná. Prostě říkal Nietzsche, teď jsem citoval předtím na tom semináři, říkal Nietzsche, že

potřebujeme hodně velkých mužů, kteří teprve s tou minulostí něco udělají. No tak můžeme spoustu z té doby udělat. Masaryk se o to pokusil tím, že v tom boji o moderní českou a v jiných ještě textech, že navazoval nebo pokusil se navazovat na Smetanu. Augustina Smetanu. Že jako teda hegelovce našeho, prostě on většinou plácal, taky, že byl hegelovec a tak dále, ale mě Masaryk nepřesvědčuje ani pokud jde o toho Smetanu. Tak nějak ten Smetana mě jako mnoho... Mě třeba daleko víc řekne mladý Palacký v Krásovědě. To je cosi podstatného. Já jsem si z toho odnesl toho... Palacký byl první, mladý Palacký byl první, který mluví o nepředmětnosti v naší filozofické literatuře. No tak velmi mě to potěšilo a jsem velice rád, že to nemusím jaksi přivádět tak tady od někde z Německa nebo odkud, že prostě máme domácí tradici. Tak jenom ji trošinku poupravíme, přeinterpretujeme a tak dále. Ale ten Palacký je velmi dobrý. Podívejte se na Krásovědu. Ono je to staré, trochu vás to bude odpuzovat tím, že to je staré, ale to je filozofická literatura. To stojí za ten pokus.

To je hovorově takový suchopár, neuvěřitelné, že to je horší, než to není. Hegel mě baví, ale ten Smetana mě nebaví. Ale to taky je, protože jsem určitého založení. Někoho, kdo bude jiného založení, osloví třeba daleko spíš Klácel nebo ten Frič. Klácel je zajímavá věc. Frič je snad jako osoba, ale jinak fanfaron, to je nepochybně. Potom samozřejmě ti starší už... a studenti sice byli na těch hradbách, studenti se vždycky proklučí, jakmile se někde něco hne, tak studenti tam musejí být. Ale že by to byl program? Že by to něco znamenalo, že by bylo na co navazovat? Kromě těch osobních vlastností, které samozřejmě musíme taky rozlišovat, ale na těch osobních vlastnostech bohužel ten národní program nezáleží.

Mohl bych jenom připomenout, když už mluvíme o národním programu, tu Patočkovu studii o pokusu o národní filosofii, o národním programu, který ztroskotal. Že ten pokus ztroskotal, to se mi nelíbí. Nesouhlasím. Mně se zdá, že nejenom, že neztroskotal, ale že to je jediná věc, na kterou by bylo možno navazovat. Já nevím, na co jiného by se tady dalo navazovat, než právě na to. Nemyslím si to vzít jako na vlajku. Na vlajku si můžete vzít cokoli, i toho Friče. Ale navazovat znamená nechat se tím oslovit a dovádět to do aplikací, které jsou aktuální. To je navazování. A na co se tady má dát navazovat? To je opravdu jediné. To je přerušené, reformace a tak dále. Řekněme do jisté míry se dá navazovat na Havlíčka, ale ne moc.